

næsten helt i stikken i en periode fra München-konferencen til begyndelsen af marts 1939, hvor kun Goebbels' direktiver i forbindelse med jødeprogromen omtales. Det ville være interessant at vide, om dette skyldes et hul i kildematerialet eller et bevidst udvalg. Det samme gælder perioden september 1939 til sommeren 1940, den såkaldte »støjkrigsperiode«, hvor den tyske propaganda sammenlignet med den allierede nåede udmærkede resultater. Netop denne periode, der mere var en kamp mellem statsmænds prestige end imellem hære, meddeler forfatteren praktisk taget intet om. Endvidere ville analysen først virkeligt få betydning, hvis forholdet til de enkelte lande blev taget op. Det længste, Bramsted når her, er en analyse af tyske holdninger til England og en omtale af B.B.C.'s propagandaoffensiv mod Tyskland. Bogen rummer meget og interessant materiale. Den er resultatet af et stort arbejde. Den har imidlertid ikke til bunds løst hverken den systematiske eller den historiske opgave, som kan stilles i forbindelse med emnet.

IB DAMGAARD PETERSEN

E. M. ROBERTSON: *Hitler's Pre-War Policy and Military Plans 1933-39*. London, Longmans, 1963. XIII + 207 s. 35 sh.

Kunsten at skrive kort og knapt med et maksimum af indhold er i almindelighed ikke særligt udbredt. Den fordrer mod til at præsentere sit arbejde på et uanseligt antal sider, og den fordrer ikke så lidt stilistisk evne til at sammenpresse et stort materiale i korte rammende sætninger. Esmonde Robertson, lektor ved Edinburgh universitet, hører til disse sjældne væsener, der mestrer kunsten. Han arbejdede fra 1951-55 i »The Cabinet Office Historical Section« på en monografi af operation Barbarossa og på en studie over Hitlers førkrigs-politik og militære planer. Det foreliggende arbejde er et resultat af denne beskæftigelse. I denne forbindelse havde Robertson adgang til de beslaglagte tyske arkiver, hvoraf en betydelig del siden er blevet offentliggjort. Bogen er en af de bedste foreliggende små fremstillinger af Hitlers udenrigspolitik og militærpolitik i trediveerne.

Robertson er original på en række punkter, hvoraf jeg vil fremhæve spillet omkring indmarchen i Rhinlandet og hans tese om, at Hitler fra 1937 sigtede mod et opgør med England og ikke med Sovjet. Et andet aspekt, der træder tydeligt frem, er den afhængighed af Tyskland, som Mussolinis abessinske og spanske eventyr bragte ham i. Det er berettiget at tale om en italiensk såvel som en engelsk-fransk appeasement-politik over for Tyskland. Elimineringen af Østrig og Tjekkosllovakiet muliggjordes blandt andet af Italiens svaghed over for Tyskland i en situation, hvor det havde bragt sig i et skarpt modsætningsforhold til vestmagterne.

Robertsons tese om, at Hitler fra november 1937 sigtede mod et opgør med England fremfor med Sovjet, holder næppe stik. Robertson bygger på Hossbach-konferencen og på en lignende konference 28.5.1938, hvor Hitler bl. a. udtalte: »I tilfælde af krig mellem Tyskland og vestmagterne, hvor det tyske krigsmål vil være en udvidelse af den tyske kystlinie [d: til at omfatte Belgien og Holland], står Tjekkosllovakiet som en fjende i ryggen i vejen for en sikker

tysk sejr. Det må udslettes«. – En nærmere analyse af de diplomatiske forhold på dette tidspunkt peger mere i retning af tysk frygt for vestlig intervention i forbindelse med opgøret med Tjekkoslaviet eller måske i anden anledning. Undersøger vi den engelske politik, vil vi se, at Chamberlain spillede på to strenge over for Tyskland. På den ene side alvorlige advarsler for det tilfælde, at Tyskland igen skulle forsøge at ændre status quo uden forudgående forhandling med England, og på den anden side tydelige tilkendegivelser af samarbejdsvilje, dersom Hitler ville gå ind på dette krav. Den politik, som Chamberlain søgte at realisere, var en bred omfattende forståelse med Tyskland om Europa og rustningskontrol. Chamberlain var villig til at opfylde Tysklands nationale aspirationer, men under engelsk kontrol, efter forudgående forhandling mellem de fire europæiske stormagter, der mødtes i München, og på formelt set fredelig måde, som følge af diplomatisk pres og forhandling. Politikken skulle forebygge et opgør mellem vestmagterne og de revisionistiske, fascistiske magter og var rettet imod Sovjets voksende magt og formodet undergravende indflydelse i Vesteuropa.

For at nå sit mål gav Chamberlain en række kraftige advarsler i noter og offentlige taler, der tydeligt viste Hitler den risiko, han ville løbe, dersom han ikke gik ind på appeasementpolitikken. Samtidig svækkede Chamberlain ved hemmelige breve til Daladier virkningen af disse erklæringer over for Frankrig, således at Frankrig følte sig tvunget til at gøre indrømmelser og deltage i presset på Tjekkoslaviet. Det indtryk af fasthed, som meddeltes til Hitler, fik ham til at imødesee et muligt opgør med vestmagterne omkring hans østeuropæiske politik. Han tog udfordringen op, men følte at han spillede højt spil. Kun stillet over for vestmagternes begyndende mobilisering, presset af Mussolini og under tryk fra generalerne og Göring bestemte han sig til at forhandle i München og ikke løbe an på, at vestmagterne bluffede. Set fra Chamberlains side var der vundet en sejr. Set fra Hitlers synspunkt var hans triumf blevet svækket, og nødvendigheden af at øge flåderustningerne og at skabe en egentlig militæralliance med Japan og Italien for at eliminere engelsk indflydelse i Østeuropa trådte stærkere frem. Først efter at Japan havde vist sig uvillig til at deltage i en alliance rettet mod England, og da det viste sig, at Polen ikke ville spille Hitlers spil mod Sovjet, ændrede Hitler strategi og søgte at neutralisere Sovjet for dermed at slå vestmagternes diplomatiske baghåndstrumpf af hånden på dem. Støttet militært til Italien, som Hitler (det fremgår af denne bog) var tilbøjelig til at overvurdere, og med Sovjet neutraliseret, kunne Hitler håbe at afskrække vestmagterne fra at intervenere ved nedkæmpelsen af Polen. Hitler spillede højt spil. Robertson hører til de forfattere, der viser ham som den køligt beregnende spiller, der tager en kalkuleret risiko, ofte en stor risiko, men aldrig en blind risiko. For en gangs skyld fejlede han. Denne mand, der var vant til at manipulere med folkemasser, undervurderede den engelske opinion, og han undervurderede Chamberlains vilje til om fornødent at gennemføre appeasementpolitikken med magt! Det vil sige, bringe Hitler til fald indefra eller ved ødelæggende bombeangreb udefra for derefter at genoptage Münchenpolitikken med mere samarbejdsvillige tyskere.

Robertson har formentlig ret i, at Hitler på et eller andet tidspunkt havde gjort op med sig selv, at det før eller siden måtte komme til et opgør med Eng-

land. Så vidt vi kan bedømme kilderne var dette opgør imidlertid ikke i hans mere langsigtede planer bestemt til at foregå i 1938, heller ikke i 1939 og endog ikke i 1940, men derimod nok i 1944, når hans flådeoprustning var fuldendt, hvis udviklingen gik i hans favor. Drømmen om at udvide Tysklands område i øst forlod ham ikke og forsøget på at neutralisere Sovjet i 1939 var en behændig taktisk manøvre. Set fra en øjeblikssynsvinkel er Hitlers politik at opfatte som en lang række improvisationer og behændige manøvrer for at nå konkrete isolerede mål. Set i et langt perspektiv bliver realiseringen af langsigtede mål gennem denne række af enkeltaktioner tydelig. Robertsons synsvinkel er i temmelig høj grad øjeblikssynsvinklen. Dette spørgsmål om perspektiv er formentlig afgørende i den standende strid om vurderingen af Hitlers politik.

IB DAMGAARD PETERSEN

JACOB KRONIKA: Midt i fjendens lejr. Slesvigske dagbogsblade fra Hitlerkrigens Berlin. København, Gyldendal, 1966. 270 s. 39 kr.

Jacob Kronika, det danske mindretals talsmand hos den tyske regering fra 1932-45 og »Nationaltidende« og »Svenska Dagbladet« berlinerkorrespondent i samme tidsrum, påbegyndte i 1957 offentliggørelsen af sine optegnelser i en bog som han kaldte »Lys i vinduet – slesvigske dagbogsblade fra Berlin 1933-39«; »Midt i fjendens lejr« er en fortsættelse heraf, idet den dækker perioden oktober 1941 til maj 1943. Om sin første bog skrev Kronika selv, at det drejede sig om en bearbejdelse af et udpluk af notaterne, og om »Midt i fjendens lejr« erklærer han, at »ingen anden end jeg selv er forresten i stand til at tolke de kodeord, afkortelser, forvrængninger osv., som jeg af forståelige grunde har gjort brug af i mine dagbøger fra dette Naziberlin. Hvor det bliver nødvendigt, vil jeg efter hukommelsen kunne komplettere notaterne« (s. 23). De originale nedtegnelser er således oversat til normalsprog, de er bearbejdede og suppleret med erindringsstof, og de er – som det vil vise sig under læsningen – kædet sammen af store passager med ren fiktion. Det giver en let læst, atmosfærefyldt og i bedste forstand spændende bog om krigshverdagen i Berlin, om samtaler med regerings- og partifunktionærer, om danskhedens skæbne og kampen for »Flensborg Avis«, og om københavnerrejser med inspirerende diskussioner på »Nationaltidende«s redaktion i kredsen omkring Aage Schoch; men samtidig har forfatteren rigtignok også gjort den kritiske læser en bjørnetjeneste, fordi det ikke af teksten fremgår, hvornår det samtidige notat slutter, og erindringsstoffet og den senere erhvervede viden begynder; tværtimod har Kronika bibeholdt dagbogsstilen – det sker blandt andet gennem ganske unødvendige mystifikationer som anvendelsen af pseudonymer, navneforkortelser og ikke motiverede udeladelser i samtalereferaterne – og han har derigennem givet sin fremstilling et præg af samtidighed og autenticitet som en stor del af oplysningerne i hvert fald ikke kan gøre krav på. Det gælder klart, når Kronika 12.12.42 karakteriserer den selv i parti- og regeringskredse ukendte og konturløse bureaukrat Eichmann som »den stormægtige chefadministrator vedrørende jødeudryddelsen«, når han 9.1.43 med tydelige associationer fra 20. juli-attentatet i 1944 taler om en hængning i Plötzensee-fængslet med »slagterkroge«, eller når